Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Хăнты ясăң

5 декабря 2019 года
№ 23 (3539)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

«Пӯпи якты хота – йиԓуп вәԓупсы» вәнԓтăты хăр вәс

«Аԓăң ар» ариԓăт

Л. Гурьева вєрум хур

Ас потты тыԓăщ 29-мит хăтԓ вӯш эвăԓт ван хăтԓуп тыԓăщ 2-мит хăтԓ вәнты Ёмвош округ мир творчества хотн «Пӯпи якты хота – йиԓуп вәԓупсы» нємпи вәнԓтăты хăр вәс.

Щит йис вәԓупсы ԓєрамтты хә Тимофей Молданов па округ мир творчества хотн шуши мир культура тәты ёх лэщăтсăт. Тыв Сәрханл, Нижневартовской, Нуви сăңхум, Сӯмăтвош районăт эвăԓт 40-кєм хуят юхтыԓăс.

Хăнты мир учёной хә Тимофей Молданов путăртăс, хуты вәԓупсăԓ мăр Пӯпи якты хот оԓăңăн уша вєрăс, вән научной нєпек хăншăс. Тăмхăтԓ ԓӯв веԓщи хăншум «Касум юхан арăт» нємпи киника аԓяс, щăта Пӯпи якты хот арăт хăншман вәԓԓăт.

Вән хуятăт А.А. Ерныхов, С.В. Кечимов, Д.Н. Покачев айԓат хуятăт вәнԓтăсăт, муй щирн пӯпи якты хот лэщăтты мосԓ. Кашăң хăтԓ мєт сыры вән икет айԓат хәйт пиԓа «Аԓăң ар», щăԓта «Вой ар», «Мăԓăң вори ар» па етн «Вәԓтăты ар» арисăт.

Мосԓ лупты, хуты тăм Пӯпи якты хот ипӯлян хăнтэт па вухалят ванԓтăсăт.

Людмила ШУЛЬГИНА

Рәт ясӑӈ оԓӑӈӑн путӑртсы

Тӑм ванӑн Югра мўв ԓуваттыйн вәнԓтӑты па айԓат ёх вєрӑт тәты департамент хотн шуши мир рәт ясӑӈ па культура вєрӑт вантман тӑйты совет ёх мирхота ӑктӑщийԓсӑт. Щи тумпийн округев арсыр районӑт па вошӑт эвӑԓт видео щирн вәнԓтӑты вєрӑт әхтыйн кәщайт, рәт ясӑӈа, культура вєрӑта вәнԓтӑты хуятӑт па оса рәпата тәты ёх путӑртты ищи вєритсӑт.

Мирхот пурайн

И. Самсонова вєрум хур

Ԓыв Югра мўв ԓуваттыйн вәԓты ӑшкола-интернатӑт оԓӑӈӑн уша вєрсӑт. Щит хутыса увӑс мир нѧврємӑт вәԓԓӑтхоԓԓӑт, муйсӑр нўшайт тӑйԓӑт, муй щирн мәшмӑԓтум пурайн ԓыв ӑмӑԓԓыйт.

Сырыя округ хўваттыйн нѧврємӑт вәнԓтӑты ёх институт кәща ԓӑӈкӑр нє **Виктория Клюсова** ӑшкола-интернатӑт оԓӑӈӑн ай павтӑс. Уша йис, Югра мўв ԓуваттыйн 18 ӑшкола-интернат рәпитԓ. Щит Сўмӑтвош район хуща – нѧԓ ӑшкола-интернат, Нуви сӑӈхум районӑн – кӑт, Кондинской мўвн – ит, Нижневартовской мўвн – нѧԓ, Манстӑр районӑн – ит, Сәрханԓ мўвн – вет па Ёмвош районӑн – ит.

18 ӑшкола-интернат эвӑԓт тәп 13 вәнԓтӑты тӑхи ӑма нух вантсы. Тӑм тӑхетн 1 737 нѧврєм вәԓ па вәнԓтыйԓ, ԓыв кўтэԓн 1 222 шуши нѧврємԓўв. Мєт ар хӑнты хуят, 118 вухаԓь пушхӑт па 90 – юрн нѧврємӑт. Ԓыв пиԓэԓа 386 нѧврєм вәнԓтӑты хӑннєхә рәпитԓ.

Мосԓ ястӑты, 12 ӑшкола-интернат хуща пушхӑт рәт ясӑӈа вәнԓтӑԓыйт. Ар пєлӑк тӑхетн факультативной щирн.

Тӑм мирхотн мўӈ «Хӑнты ясӑӈ» па «Луима сэрипос» газетайӈӑԓўв кәща ю̆кана вәԓты нє **Галина Кондина** ищи ясӑӈ вўйԓяс. Ԓўв лупӑс, хуты хӑнты па вухаԓь мирӈӑн ясӑӈӈӑн мосԓ па мирӑт ясӈӑт иты тәса па тўӈщирӑӈа ԓэщӑтты, ԓәԓн клавиатурайт хуща мўӈ буквайԓўв ат вєрсыйт. Вантэ, щи пурайн кўш йиԓуп телефонӑтн, кўш ай компьютерн (рўщ щирн ноутбук) мўӈ ясӑӈӈӑнӑн хӑншты щир тӑйты питԓўв. Вәнԓтыйԓты па айԓат ёх вєрӑт тәты департамент кәща **Алексей Дренин** лупӑс, хуты тӑм оԓ ван хӑтԓуп тыԓӑщ 31-мит хӑтԓ вәнты щи вєр оԓӑӈӑн уша павӑтԓўв. Щи пӑта тӑм мосты щир оԓӑӈӑн еԓԓы па хӑншԓум.

Ирина САМСОНОВА

Оса тӑхи вән мирхот питԓ

Ас потты тыԓӑщ 21-мит хӑтԓӑн правительства хотн Ёмвош округ «Югра ԓыԓӈуптӑты» оса тӑхи кәща нє Людмила Алфёрова мирхот ӑктӑщиԓӑс. Ар пєлӑк оса тӑхия ԓўӈум вошӑт па районӑт эвӑԓт кәщайт йиԓуп видео щирн мўӈ пиԓэва путӑртты вєритсӑт.

Щиты иѧха ԓўӈӑтты ки, мирхотн Ёмвош, Урай, Нях, Советский, Нефтеюганск вошӑт, Сәрханԓ, Сўмӑтвош, Манстӑр, Нуви сӑӈхум, Нижневартовской па Кондинской районӑт эвӑԓт «Югра ԓыԓӈуптӑты» оса тӑхия ԓуӈум кәщайт вәсӑт. Щи тумпи округ ԓуваттыйн шуши мирԓўв вәнԓата ю̆вум хуятӑт оса тӑхи кәща А.М. Константинов па Югра мўв вўԓэт ԓавӑԓты ёх кәща хә С.А. Кечимов ясӑӈ тәты ищи вєритсӑӈӑн.

Вәйтантупсыйн и вуԓаӈ вєр оԓӑӈӑн путӑртсы – хән па мӑта тӑхийн «Югра ԓыԓӈуптӑты» оса тӑхев XIII-мит мирхот ԓэщӑтԓы. Вантэ, тӑм пўш тӑта йиԓуп оса тӑхи кәща пириты питԓы. Мосԓ ястӑты, «Югра ԓыԓӈуптӑты» вән мирхот хәԓум оԓ мӑр ипўш вєрԓы. Щиты 2016-мит оԓн оса шуши мирԓўв Советской мўвн XII-мит вәйтантупсыя ӑктӑщийԓсӑт.

Интӑм оса рәпата тәты ёх ԓӑӈхасӑт, ԓәԓн «Югра ԓыԓӈуптӑты» оса тӑхев XIII-мит мирхот Нягань вошн ван хӑтԓуп тыԓӑщ 20-мит хӑтӑԓн ат ԓэщӑтԓы.

Щиты «Югра ԓыԓӈуптӑты» оса тӑхи кәща пирєсты вәйтантупсыя Урай, Ёмвош, Югорск, Пыть-Ях, Сәрханԓ, Мегион, Когалым, Ԓаӈки пос, Нижневартовск, Лянтор вошӑт эвӑԓт тәп и хӑннєхә мӑнты вєритӑԓ. Щӑԓта Сўмӑтвош, Нуви сӑӈхум, Манстӑр, Советской, Кондинской, Ёмвош, Нефтеюганской, Сәрханԓ па Нижневартовской районӑт эвӑԓт кӑт хуят мирхота юхӑтԓ. Нях вош эвӑԓт кӑт хӑннєхә пирисы, вантэ, тӑта вуԓаӈ мирхот ԓэщӑтԓы.

Щи тумпи Югра мўв шуши мирԓўв вәнԓата ю̆вум хуятӑт оса тӑхи, округ хўваттыйн вўԓэт ԓавӑԓты ёх, Югра мўв шўкщӑты вєрӑт тәты тӑхи па Ас-угорской айԓат ёх эвӑԓт кӑт хӑннєхә мирхота мӑнԓ.

Интӑм округ ԓуваттыйн «Югра ԓыԓӈуптӑты» кашӑӈ оса тӑхийн мирхот ӑкӑтты мосԓ, ԓәԓн иѧха уша вєрты, мӑта хуят вуԓаӈ пирєсты вәйтантупсыя мӑнԓ. Ван хӑтԓуп тыԓӑщ 12-мит хӑтԓ вәнты мирхот оԓӑӈӑн нєпек Ёмвоша Алексей Шесталов хуща китты мосԓ.

Ёмвошӑӈ «Югра ԓыԓӈуптӑты» оса тӑхи мирхот ван хӑтԓуп тыԓӑщ кимит хӑтӑԓн вет щосн «Торум Маа» йис пурмӑсӑт ӑкӑтты па шавиты хотн, щит йиԓуп тӑхийн Комсомольская вош хуԓыйн 30-мит хотн, ԓэщӑтсўв.

Ирина ПОСЛОВСКАЯ

Шуши мир вәԓупсы вєрӑт артаԓӑты тӑхи

Тӑм ванӑн Ёмвош округ правительства хуща хӑнтэт, вухаԓят па юрнӑт вәԓупсы суртӑт артаԓӑты щира рәпитты тӑхи ёх мирхота ӑктӑщийԓсӑт. Тӑм вәйтантупсы Югра мӱв вән кәща ԓӑӈкӑр хә Алексей Шипилов тәс. Яха ӑктӑщум мир тӑм пӱш Ёмвош округа рӱтьщӑты я̆ӈхты вєрӑт оԓӑӈӑн путӑртсӑт.

Кәщайт мирхот пурайн

Мєт оԓӑӈ Югра мӱв промышленной вєрӑт тәты тӑхи кәща ики **Андрей Шиповалов** ай павтӑс, муй иты мойӈ ёх вәнт кәртӑта рӱтьщӑты я̆ӈхԓӑт. Ԓӱв ясӈӑԓ эвӑԓт уша йис, 2010-мит оԓ вӱш эвӑԓт ар хӑннєхә шуши мир йис вәԓупсы вантты кєша Югра мӱва юхтыйԓты питсӑт. Щи тумпи итәх хӑнтэт, вухаԓят па юрнӑт нємасыя общинайт вєрԓӑт, па мойӈ ёх вәнт кәртԓаԓа тәтьԓяԓӑт. Щиты 2010-мит оԓн ԓапӑт щимӑщ община вәс, ин 2019-мит оԓн 19 тӑхи мойӈ ёх пиԓа рәпитԓӑт. Ёмвош округа юхӑтты мойӈ хуят вӱԓєӈ вәнт кәрта пӑкԓ я̆ӈхты. Щӑта вӱԓєӈ әхӑԓн наврӑԓԓа, хӱԓ хошум йиӈкӑн, ԓант йиӈкӑн па єпԓӑӈ ԓєтутн ԓапӑтԓа. Щи тумпи вәнт шушия юхтум хӑннєхә вой-хӱԓ веԓпӑсԓӑты тәтьԓяԓы. Шєӈк ар мир вӱԓєӈ әхԓӑтн кӑсты ємӑӈхӑтԓӑта юхтыйԓԓӑт. Мир рӱтьщӑты кєша 15 арсыр йиԓуп вєрӑт ԓєщӑтсӑт. Хотӑт, певӑԓты хотӑт, юрн хот хурпи хотӑт вєрсӑт. Сыры оԓӑт киньща аршӑк хӑннєхә Югра мӱва я̆ӈхты питӑс. Щиты 2010-мит оԓн нивԓ щурӑс арат хуят мӱӈ мӱвев вәнт шушета юхтыйԓсӑт па 2018-мит оԓн 40 муԓтас щурӑс арат мойӈ хӑннєхә вәс. Щи тумпи А. Шиповалов лупӑс:

– *Ин мӱӈ, промышленной вєрӑт тәты департамент хуща рәпитты хуятӑт, мойӈ ёх юхтыйԓты вєрӑт әхтыйн «Федеральное агентство по туризму» нємуп тӑхи пиԓа кашащты нєпек ԓэщӑтԓӱв. Щӑта Югра мӱв этнографической туризм щирн мєт вуԓаӈа питԓ. Щӑԓта 2020-мит оԓн шуши мир кәртӑта мойӈ ёх я̆ӈхты вєр оԓӑӈӑн вән вәйтантупсы вєрԓӱв.*

Еԓԓы ар мир ӑкмум хот Сӱмӑтвош район кәща хә **Владимир Фомин** путӑртӑс:

– *Сӱмӑтвош район ԓуваттыйн иса яӈ тӑхи вәԓ, муй тӑхия рӱтьщӑты я̆ӈхты рӑхԓ. Сӱмӑтвошн «География» па «Элаль» нємуп тӑхеӈӑн хуща кӑпӑртты хуятӑт мойӈ ёх пиԓа рәпитԓӑт. Щӑԓта Няксимволь вошн Александр Викторович Маслов па «Югра-Скай» нємуп тӑхийн рәпитты хӑннєхәйт рӱтьщӑты я̆ӈхты мира унтас вєрԓӑт. Саранпауль вошн «Рутил» нємуп тӑхи па сӑран нє Елена Афанасьевна Рокина мойӈ хуятӑт кев мӱва тәтьԓюман вәԓԓӑт. Щи тумпи Игрим вошн «Бедкаш» па хӱԓ веԓпӑсԓӑты «Игрим» нємуп тӑхеӈӑн па щурасԓӑты вєрӑт оса тәты кӑтӈӑн Юрий Викторович Давыдков па Светлана Петровна Яковлева рӱтьщӑты хуятӑт пиԓа рәпитԓӑт. Щӑԓта Сӱмӑтвош районӑн нlanguages*

Еԓԓы Югра мӱв внутренней политика вєрӑт тәты тӑхийн рәпитты кәща ԓӑӈкӑр хә **Сергей Пишуков** ясӑӈ тәс, муй иты сыры вәԓум мирхотӑтн нух вантум суртӑт ԓэщӑтԓайт.

Щиты мирхотн еԓԓы интернат хотӑтн вәԓты няпрємӑт оԓӑӈӑн путӑртсӑт. Вантэ, ԓыв мәша йитэԓн ванӑн пәԓьница ӑнтәм ки, хута эвет, пухӑт лекщитԓайт.

Ёмвош округ мир ямӑԓтӑты вєрӑт тәты департамент хуща кәща ю̆кана рәпитты нє **Елена Касьянова** лупӑс:

– *Няврєм тӑйты хотӑтн вәԓты пушхӑт еша мәша йитэԓн вәԓты тӑхиԓаԓн ямӑԓтӑты питԓайт. Ин мӱӈ щи вєр әхтыйн рәпитԓӱв.*

Елена Рокина мойӈ ёх юхтыйԓты кәртӑԓн

Ульяна ДАНИЛО

Г.С. Райшев мирхот пурайн

Хур хӑншты хӑнты ики Геннадий Райшев 85 ода йис

Хур хӑншты хӑнты хә Геннадий Райшев 85 оӆ постӑты пӑта Ёмвошн Ас потты тыӆӑщ 5-7-мит хӑтӆӑтн «Геннадий Райшев: культурный ландшафт. Диалоги в пространстве и времени» нємуп Россия мӯвтєӆ мир вән научной мирхот вәс.

Одӑӈмит хӑтӆӑн мойӈ ёх хӑнты мир хур хӑншты хә Геннадий Райшев пиӆа вәйтантыйӆсӑт, щӑӆта «Геннадий Райшев. Хӑннєхә. Мӯв-авӑт. Тәрум» йиӆуп ванӆтупсыйн ӆӯв хурӆаӆ вантсӑт.

Кимит хӑтӆӑн Ёмвошӑӈ хурӑт вантты хотн научной мирхот оӆнтӑс. Тыв Россия арсыр мӯвӑт эвӑӆт 30-кєм учёной хуят юхтыйӆсӑт.

Округ культура вєрӑт тәты департамент кәща хә **Артур Латыпов** вӯща ясӑӈ вєрӑс:

– *Ешӑк Геннадий Степанович, нын хурӆӑнӑн Югра мӯвев хурамӑӈ тӑхет хӑншман вәӆӆӑт. Алпа, тӑм мирхотн итәх хуятӑт Геннадий Райшев оӆӑӈӑн еша пасыра уша вєрӆӑт.*

Россия мӯв заслуженной художник **Сергей Ануфриев** «Российская академия художеств» нємпи тӑхи кәща З.К. Церетели эвӑӆт вӯща ясӑӈ ӆӯӈтӑс: *«Геннадий Райшевӑн хӑншум хурӑтн Югра па Россия хурамӑӈ мӯвев шиваӆӑты рӑхӆ. Щӑта ӑнтә тәп тӑм йис пура хурас муй вәӆупсы, щӑта йистєӆн опращӆӯв хӑщум тащӑт, щӑта ӆӯв рәт мирев вәӆупсы, нумсӑт. Райшевн хӑншум хурӑтн мӯв-авӑт, тәрум, хӑннєхә ияха кӑрӑтман вәӆӆӑт. Ӆӯв хурӆаӆн хӑннєхә нумсӑт вәӆӆӑт, щи тумпи мӯӈ ищи ӆӯв нумӑсӆаӆ оӆӑӈӑн уша вєрӆӯв».*

Хӑнты мир художник ики хӑншум хурӑт оӆӑӈӑн арсыр учёнойт ӆєрамтӆӑт, научной нєпекӑт хӑншӆӑт.

Тӑм хӑтӆ па хон пєӆӑк США мӯв эвӑӆт учёной хә **Эндрю Уигет** юхтыӆӑс. Ӆӯв ӆєрамтӑс, муй щирн па муй оӆӑӈӑн ӆыв мӯвеӆн индейцӑт шуши мир хурӑт хӑншӆӑт: *«Тӑм йисн мӯӈ шуши мирев ӆыв кинайӆаӆ, мультфильмӆаӆ, компьютерной юнтупсэт вєрты питсӑт. Ӆӯӈтарӑт, пуртӑт хӑншты ёх ищи ӆыв киникайӆаӆ пӑта хурӑт хӑншӆӑт. 1930-1960-мит оӆӑтн шуши мир хур хӑншты ёх йис щирн хӑнщсӑт. 1960-1980-мит оӆӑтн йиӆуп щирн питсӑт. 1990-мит оӆӑтн ӆыв мӯв шӑкӑӆты, шуши мир нӯшайӆаӆ оӆӑӈӑн хурӑт хӑншсӑт, тәп щи хурӑт хуща ищи нях вєрӑт хӑншман вәсӑт. Итәх ёх тӑм пура вәнты йис щирн хурӑт хӑншӆӑт, итәх хуятӑт – йиӆуп щирн».* Ӆӯв имеӆ филологической наукайт кандидат нє **Ольга Балалаева** Юхан ас хонӑӈӑн вәӆум Тонья похатур оӆӑӈӑн научной нєпекӆ ӆӯӈӑтсӑӆә. Тӑм хӑтӆ ӆӯв путӑртӑс, хуты Сәрхаӈд вошн вәӆты кина вєрты нєӈа Ольга Корниенкоя щи похатур оӆӑӈӑн «Тонья. Йис путӑр кӑншман» нємпи кина вєрты нётӑс. Геннадий Райшев Тонья похатур оӆӑӈӑн хурӑт хӑншӑс. Мирхота юхтум ёх щи кина вантсӑт. *«Югра мӯвев ӆєрамтум хә А.А. Дунин-Горкавич хӑнты Тонья похатур оӆӑӈӑн хӑншӑс, хуты щи похатур хӑтань па рӯщ хуятӑт эвӑӆт лавӆӑс, щирн Юхан ас хонӑӈӑн вәӆты хӑнтэтн ӆӯв сӑмӑӈа тӑйсы. Советской лащ пурайн Юхан ас хонӑӈӑн вәӆты итәх хӑнтэт нӑртамӆы щаврӑмсыйт, щи юпийн мӯв иӆпи питы вуй вәйтсы, пасыра вәӆупсы мӑнӑс, тәп Тонья похатур вәӆты тӑхи па ӆаӆясты тӑхетн хуӆна нємӑт хӑщсӑт»,* – лупӑс О.Э. Балалаева. Кинайн Андрей Ачимов Тонья похатур хурамӑӈ

Г.С. Райшев Е.Д. Айпин пиӆа

Л. Гурьева вєрум хурӑӈ

эви пиӆа вәйтантупсы оӆӑӈӑн йис путӑр путӑртӑс.

Йис вәӆупсы ӆєрамтты хӑнты мир учёной нє **Татьяна Волдина** лупӑс, хуты ар пєӆӑк Геннадий Райшевн хӑншум хурӑт – щит хӑнты па вухаль мирӈӑн йис путрӑт оӆӑӈӑн.

Ас потты тыӆӑщ 18-митн Геннадий Райшев хот-музейн сєма питум хӑтӆӑӆ постӑсӯв. Округ кәща нє **Наталья Комарова** ям ясӑӈ лупӑс: *«Геннадий Степанович – нӑӈ хурӑт хӑншты вәтаӈ хуят! Нӑӈ хурӆан эвӑӆт хӑнты йис вәӆупсы, мир нумсӑт оӆӑӈӑн уша вєрты рӑхӆ».* Округ дума кәща ӆӑӈкӑр хә, шуши мир ассамблея кәща ики **Еремей Айпин** ястӑс: «*Тынӑӈ Геннадий Степанович, еӆӆы хурамӑӈ хурӑт хӑнша! Нӑӈ хурӆан эвӑӆт вәӆупсэв уяӈа йиӆ».* Щи тумпи ӆӯв Югра мӯвев Россия мӯв хурӑт хӑншты Союз эвӑӆт ишӑк нєпек ёша хоӆумтӑс.

«Хӑнты ясӑӈ» па «Луима сэрипос» газетайӈӑн рәпитты ёх ищи Геннадий Райшева ар ям ясӑӈ китӆӑт. Хӯв йис нәпӑт тумтака вәӆа, ешӑк Геннадий Степанович!

Людмила ГУРЬЕВА

Ю.В. Балашов

7-мит классăн вəнԓтыйԓты нявремăңăн

Н. Рагимова вєрум хурңəн

Ар оԓ нявремăт вəнԓтуман вəԓ

Юрий Викторович Балашов 42-мит оԓ ăшколайн рəпитԓ. Ԓӯв 1977-мит оԓн Сӯмăтвош район Тэк кəртăн физика па математика урокăт тəты олңитăс, 1981-мит оԓ вӯш эвăԓт ин вəнты Нуви сăңхум район Ваньщавăт кəртăн нявремăт вəнԓтуман вəԓ.

Тăм хə Одесса вошн университет етшуптăс, механико-математической факультетн вəнԓтылăс. Щăԓта Омской педагогической университетн аспирантурайн соискателя вəс па Москва вошн 2011-мит оԓн педагогической наукайт кандидат нєм холумтăс. Ԓӯв вулаң нєпекăԓ хăншăс щи олаңăн, хутыса Югра мӯвевн шуши мир нявремăт ăшколаятн математикая вəнԓтăԓыйт. Юрий Викторович ветмитхəтмит классăтн нявремăт вəнԓтыйԓты вєр ԓєрамтăс. Ԓӯв ясăңԓаԓ щирн, интăм нявремăт сыры олăт киньщи пасыра єнмăԓԓыйт па вəнԓтăԓыйт: *«Сыры пурайн вəнԓтыԓум нявремăт рəт мӯвев ԓавăԓман вəсăт. Ма нəмăсԓум, ешавăԓ щи пура па щи юхăтԓ, хəн иса ёх мӯвев ԓавăԓман, кӯтэԓн ԓəхсăңа, арсыр вєрăтн нётман вəԓты питԓăт. Интăм мир пасыра вəԓԓăт. Кашăң хăннєхə ԓӯв олңеԓн нəмăсыйԓ. Мӯң, пирăщ вəнԓтăты ёх, йис щирн нявремăт вəнԓтăԓӯв».*

Ар оԓ нявремăт вəнԓтуман рəпитты хăннєхə ясăңԓаԓ щирн, интăм пушхиет па щирн ишăкԓыйт, вəнԓтыйԓты вєр пăта посăтн омăсԓыйт. Единой государственной экзамен (ЕГЭ) па всероссийской проверочной рəпатайт (ВПР) унтасн интăм ԓавăрт уша павăтты, нявремăт яма иса вєрăт вəԓăт муй ăнтə. *«И пӯш нявремăт ВПР вєрсăт, кăт щос щи вəнты интернетн щи рəпата хăншты олăңăн иса хăншман вəс, щирн кашăң няврем щит вантты щир тăйс. Сыры пурайн иса тарума вантман вəс. Щи пурайн пушхиет олимпиадая яма ԓəщăтыйԓсăт па воша яңхсăт щит хăншты пăта, щи вєр вулаңа тăйсы. Интăм кашăң няврем интернета ԓуңăԓ па щит хăншăԓ, электронной пəщта хӯват ишăкты нєпекăн китԓы па щи. Интăм ԓыв иса пурайн телефон пиԓа омăсԓăт па муԓты вантԓăт. Ма щирємн, йиԓуп поступсы ки вӯԓы, ԓəԓн нявремăт ăшколая телефон такԓы ат юхтыйԓсăт, ям ԓəԓн вəс. Сыры нявремăт ар ԓӯңăтсăт, ин – шимăԓшăк. Ин иса программайт вєрԓыйт щиты, ԓəԓн нявремa кєншăк вəнԓтыйԓты ат вəс. Ма щирємн, щиты вєрты ăн мосԓ, вантэ, хăннєхə тəп ԓавăрт вєр вєрман ям посн омăсԓы па ишăкԓы. Сыры ăшколайн вəнԓтыԓум нявремăт хот йитăт сыстамтсăт, ин ԓывеԓа щит вєрты ăн рăхԓ»,* – лупԓ Юрий Викторович.

Ԓӯв лупԓ, интăм интернетн хăншԓы, хутыса юԓн урокăт ԓəщăтты рăхԓ, тəп щитăт унтасн нявремăт нумсăңа ăн йиԓăт. *«Мосԓ лупты, тăта, ай ăшколайн, нявремăт урокăт интернет такԓы вєрԓăт. Ма кашăң хăтԓ юԓн вєрум рəпатайт вантԓум. Ма щирємн, вəн ăшколаятн итəх нявремăт интернет унтасн юԓн урокăт ԓəщăтԓăт. Тăта вəнԓтыйԓты пушхиета ям, ԓыв катра щирн вəнԓтăԓыйт. Ма щирємн, няврем пиԓа ԓəхсăңа вəԓты мосԓ»,* – путăртăс Ю.В. Балашов.

Ԓӯв ясăңԓаԓ щирн, вəнԓтăты хуята мосԓ уша павăтты, шуши нявремăт па мир пушхиет киньщи па хураспет: *«Олăңмит олăтн рəпитмємн ма щи олăңăн ăн вəйтсум. Ăшколайн рəпитман уша йисум, щи нявремăт пиԓа па щирн рəпитты мосԓ».* Ԓӯв пушхиета задачайт ԓыв вəԓты вєрԓаԓ щирн мăԓԓэ. Мосԓ лупты, щи ăшколайн вəнԓтыԓум нявремăт яма ЕГЭ экзамен мăԓăт.

Юрий Викторович имеԓ Софья Романовна ищи ар оԓ мăр ăшколайн рəпитăс, ин олăңмит оԓ рӯтьщăты мăнăс. Ԓын хəԓум няврем єнмăԓсăңăн: Елена, Александр па Ольга. Ԓыв Нуви сăңхум вошн хотăң ёхԓаԓ пиԓа вəԓԓăт па рəпитԓăт. Имеңăн-икеңăн хəт хиԓы тăйԓăңăн. Юрий Викторович хӯԓ веԓпăсԓăты вєр пєԓы сăмăң, тəп лупԓ, хуты хăнты мир йис пура вӯш эвăԓт тəп щи арат хӯԓ веԓсăт, ԓəԓн хотăң ёхԓаԓ ԓапăтты. Щирн ԓӯв лупԓ, ԓəԓн мир яма, кӯтэԓн ԓəхсăңа ат вəԓԓăт. Тəрмев иса пурайн ԓавăԓман ат тăйԓăт.

Надежда РАГИМОВА

Нях вошӑӈ «Мўӈ и мир» ёмӑӈхӑтԓ

«Хӑнты ясӑӈ» газетаевн Ас потты тыԓӑщ 21-мит номерн ма Россия мўвевн вәԓты арсыр мирӑт «День народного единства» нԑмуп ёмӑӈхӑтԓ пӑта Нягань вошн «Мўӈ и мир» нԑмпи ариты-якты хӑр оԓӑӈӑн ай павӑтсум. Интӑм щи ёмӑӈхӑтԓ оԓӑӈӑн еша па хӑншлум.

И. Самсонова вԑрум хурӑт

Артаԓӑты ёха осетинской нянь вандтӑԓы

«Мўӈ и мир» нԑмпи арӑӈ-якӑӈ якты хӑр округ луваттыйн няврԑмӑт кўтн 15 пўш вԑрды. Вантэ, айтԑԓн пушхӑт вәндтӑты мосԓ, ԓәԓн ԓәхсӑӈа па сӑмӑӈа ийха катԓӑсман, и нумӑсн шәк вԑр ӑн вантман елды вәԓты.

Тӑм оԓ арӑӈ-якӑӈ хӑр па хурамӑӈ вандтупсы Нях вош хоттԑԓ ёха па няврԑмӑта нётты тӑхи ёх унтасн ԓэщӑтсы. Щиты Нях воша ӑртъяӈ социальной тӑхи эвӑԓт, щит Пыть-Ях, Урай, Ёмвош, Ёмвош район па Югорск, Советской па Нях вошӑт па Манстӑр район эвӑԓт 45 няврԑм па айԓат эви-пух ёмӑӈхӑтԓа юхтыйԓсӑт.

Кашӑӈ вош па район эвӑԓт юхтум няврԑмӑт арсыр мирӑт культура аԓьсӑт. Нях вош – хӑнтэт, Пыть-Ях – мордвинӑт, Урай – рўщӑт, Ёмвош – осетинӑт, Ёмвош район – бурятӑт, Югорск – удмуртӑт, Советской – кӑлмыкӑт па Манстӑр район – хӑтанят.

Мойӈа юхтум кӑсты ёх әмӑщ вандтупсы лыв миреԓ оԓӑӈӑн аԓьсӑт, якты-ариты хӑр вандтӑсӑт па әращты кӑсупсэтн кӑссӑт.

Щит пӑта нԑмасыя артаԓӑты хуятӑт кўтн хӑнты па вухӑԓь ёх, удмуртӑт, мордвинӑт, осетинӑт, рўщӑт па па мирӑт вәсӑт. Лыв тӑԓаӈ хӑтԓ арсыр вошӑт эвӑԓт юхтум шәкӑщты няврԑмӑт, ӑӈкиԓы-ащиԓы, мәшмӑԓтум па нўшайӈ хоттԑԓ ёх пушхӑт пиԓа вәсӑт, ԓәԓн мԑт апрӑӈ, арӑӈ па якӑӈ ёх пириты.

Аԓӑӈ саты кӑсупсыя юхтум няврԑмӑт вәндтӑты хуятԓаԓ пиԓа «Западный» нԑмпи Нях вош культура хотн ӑктӑщсӑт. Мосԓ ястӑты, «Мўӈ и мир» нԑмпи арӑӈ-якӑӈ хӑр Нях вош хуща хәԓум тӑхийн вԑрсы.

Якты хот па арсыр мирӑт культура аԓьты щира вандтупсы «Западный» нԑмпи Нях вош культура хотн вәс. Әращты кӑсупсэт «Юность» нԑмуп культура вԑрӑт тәты тӑхийн вантсўв. Па арсыр кӑсупсэтн нух питум няврԑмӑт «Северяночка» нԑмпи нўшайӈ хоттԑԓ ёх па ӑӈкиԓы-ащиԓы хӑщум пушхӑт хотн мойԓӑсыйт.

Удмурт мир эвӑԓт нянь

Хурамӑӈ вандтупсы пӑты **1 степень** лауреата Ёмвошӑӈ эви С.А. Колова па вәндтӑты нԑӈӑԓ О.М. Норова тўрԓопӑс шуши мир хурам пӑта; Советской вош мәшӑӈ эвет-пухӑт тайты хот эвӑԓт А.В. Петренко па вәндтӑты хәйԓ В.Г. Вялков хурамӑӈ ԓаращ пӑта, Нях вош хоттԑԓ ёха па няврԑмӑта нётты тӑхи йисӑт.

2 степень лауреат нԑм А.Е. Лихачева вәндтӑты нԑӈӑԓ В.Г. Голикова пиԓа вән акань пӑта па А.Ш. Норова вәндтӑты нԑӈӑԓ О.М. Норова пиԓа вухӑԓь карты сԑв пӑта хоԓумсӑт.

3 степень лауреат нԑм Югорск вош эвӑԓт К.М. Синицына вәндтӑты нԑӈӑԓ Т.М. Теплякова Башкирской вандтупсы пӑта па Д.В. Натынчик вәндтӑты нԑӈӑԓ пиԓа Е.С. Липнягова ёнтум башкирской хурам пӑта йисӑт.

Арӑӈ-якӑӈ хӑрн **1 степень** лауреат нԑм Ёмвош «Радуга» нԑмуп ӑӈкиԓы-ащиԓы пушхӑт даваԓты хот эвӑԓт няврԑмӑт хоԓумсӑт. **2 степень** лауреата «Лыԓӑӈ союм» тӑхийн якты-ариты эвет О.М. Норова пиԓа йисӑт.

3 степень лауреат нԑм Урай па Советской эвӑԓт мәшмӑԓтум няврԑмӑта нётты тӑхеӈӑн павӑтсӑӈӑн.

Әращты кӑсупсэт 6 вԑрӑт щирн ԓэщӑтсыйт: «Змейка» (рўщ юнтут), «Вўды катӑԓты» (хӑнты юнтут), «Кәща кӑсԓ» (калмыкӑт юнтут), «Лӑӈкӑр эвӑԓт нёԓ єсӑԓты щир» (осетинӑт юнтут) па «Юрта хот» (башкирӑт юнтут).

Әращты юнтӑӈ кӑсупсэтн Ёмвошӑӈ няврԑмӑт нух питсӑт. Югорск па Советской вошӈӑн пушхӑт кимит тӑхи хоԓумсӑт. Манстӑр район па Пыть-Ях вошӑӈ айԓат ёх хәԓмит тӑхия питсӑт.

Кӑсупсы пурайн

Ирина САМСОНОВА

Тəса ёнтăсты ёх мойӆуптăӆыйт

Ван хăтӆуп тыӆăщ 10-мит хăтăӆн 1930-мит оӆн Советской Союз мўвн Остяко-Вогульской нємуп округ вєрса. Əхăт 1978-мит оӆн Ханты-Мансийской национальной округа нємăтса, 2003-мит оӆн па Югра нємн оӆса. Щиты, ван хăтӆуп тыӆăщн 10-мит хăтăӆн кашăӊ оӆ Ёмвош округ сєма питум хăтӆ постăӆы.

Ёмăӊхăтӆ постăты хăтӆăтн тəса ёнтăсты ёх Югра мўв губернатор Наталья Комарова эвăӆт мойӆупсыйн катӆуптăӆыйт. Ёнтăсты – щит, хуты кашăӊ хăнты нє хошты вєр. Катра, вантэ, мўӊ ăӊкиӆўв, аӊкаӊкиӆўв, щащиӆўв ӆыв ёнтум сăхӆаӆн, ёрнасӆаӆн шəшийӆсăт. Щи пăта вəн нартуп имет хуӆыева яма йинтуп катăӆты хошӆăт. Хə ёх па яма əхăӆ, хоп, павăрт хот па па пурмăсăт тəса вєрты хошсăт.

Н. Рагимова вєрум хур

Ваньщавăт кəртăӊ имие **Галина Герасимовна Молданова** вəн мойӆупсыйн мойӆуптăӆы. Ӆўв ара ариты хўӆăӊ Ас пўӊăӆн, путăра путăртты ӆантăӊ Ас пўӊăӆн Ваньщавăт вошн вəӆ. Тăм имиев ая вəӆмаӆн оӆăӊ пўш сăкăӊ иӆ тăхи ёнтăс. Щи юпийн ăӊкеӆ ёнтыӆум єрнас пєӆа вантман айӆтыева муӆты катяртты питăс. Ин ӆўв хăншăӊ щăшкан сăхăт, ярттъяӊ пăнтуп тəс ёрнасăт ёнтăӆ. Ӆўв вєрум пурмăсӆаӆ арсыр ванӆтупсэтн вəӆӆăт. Галина Герасимовна 2020-мит оӆн 70 оӆа йиӆ.

Н. Молданова миюм хур

Щăӆта Вўтвошăӊ нє **Мария Степановна Молданова** губернатор нємуп вəн мойӆупсыйн катӆуптăӆы. Ӆўв Касум мўвн Нуви сăӊхум район Вўтвошн ар оӆ мăр няврємăт вəнӆтуман рəпитăс. Тăм Молтан нєӊев мєт щи тəса йис павăӊ ёрнасăт ёнтты хошӆ. Ӆўв ăӊкиеӆ эвăӆт шєӊк ай эвиева хăщăс. Щи пăта йинтуп тəса катăӆты па имет пєӆа вантман вəнӆăс. Ин эвеӆа, вєӊăӆа па хиӆэӆа вейт, сăхăт, ёрнасăт йис хăнты мир щирн ёнтăӆ. Щи тумпи ӆўв ёнтум сухӆаӆ Россия мўв ӆуваттыйн арсыр ванӆтупсэтн мира ванӆтăӆыйт. Эстония мўвн йис пурмăсăт тăйты хотн Мария Степановна вєрум тəс утăт хурам пăта вəӆӆăт. Ӆўв ёнтум пурмăсӆаӆ унтасн щи хўв мўвн мўӊ хăнты мирев вəйман тăйӆа.

Интернет эвăӆт вўюм хур

Нуви сăӊхум район эвăӆт Амня вош кəртăӊ нəптăӆ вəна ювум имие **Аксинья Григорьевна Ерныхова** мойӆуптăӆы. Ӆўв тунты эвăӆт хинтăт, воньщпăт, йиӊӆăт ёнтăӆ. Тăм нəптăӆ вəна ювум имев вўӆы сух пиӆа ищи катӆăсыйӆ. Ӆўв тəса йис павăӊ ёрнасăт ёнтăӆ. Йинтуп тəса катăӆты айтєӆн вəнӆăс. Аксинья Григорьевна ёнтум сухӆаӆ Россия па па хон пєӆăк мўвăтн арсыр ванӆтупсэтн мира ванӆтăӆыйт. Ӆўв, вантэ, йис щирн йиӊăӆаӆ пўнăн ёнтӆăӆэ па хăншиӆаӆ тəса вєрӆ. Тăм вəн хуятэв ёнтăстаӆ тумпи тумран вєрты хошӆ. Аксинья Григорьевна вєрум тумранăт Югра мўв ӆуваттыйн мирн ара вўсыйт. Ӆўв вєрты тумранӆаӆ ям сый тăйӆăт.

Сəрханӆ мўвн вəнт кəртăн вўӆыеӆаӆ ӆавăӆман вəӆты ими **Ира Максимовна Покачева** Югра мўв вəн кəща мойӆупсыйн катӆуптăӆы. Ӆўв хăншăӊ нюплўв сăхăт, вейт, молупщет тəса ёнтăӆ.

У. Данило вєрум хур

Тăм юрн имиев вəнт кəртăн кашăӊ хăтӆ йис вəӆупсэӆн вəӆ. 2018-мит оӆн Ёмвоша юхтыӆăс па мир хăшап ёнтты вəнӆтăс. Ира Максимовна ёнтум юрн хир, вейӆаӆ, молупщи Рускинской вошн йис пурмăсăт шавиты хотн ванӆтупсыйн вəӆӆăт. Ӆўв эвеӊăӆ ищи тəса ёнтăсты хошӆăӊăн па вəнт шушийн вəӆӆăӊăн.

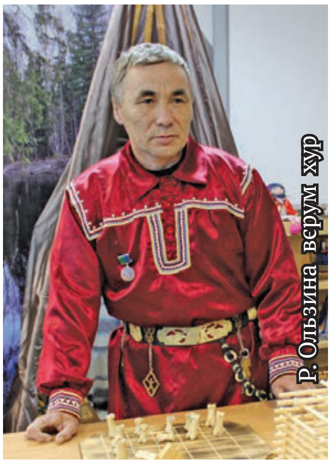
Р. Ользина вєрум хур

Щăӆта Амня вошăӊ хăнты ики **Анатолий Николаевич Тасьманов** мойӆуптăӆы. Ӆўв тəса нюхрантты хошӆ. Юх эвăӆт сотпăӊ кешет, оӊăт шəпăт па па пурмăсăт вєрӆ. Тăм хуятэв ай ёх ищи вəнӆтăӆӆэ кеши катăӆты.

Ульяна МОЛДАНОВА

Увӑс мир кӑсупсыйн кӑсты няврємӑт

Ю. Казамкин ишӑкты нєпек пиӆа

А. Гришкина әхӑӆ шәпи навӑрӆ

А. Сенгепова кӑсты хӑрн

Я̆м арат оӆ юхӆы ма Сәрханӆ вошн Увӑс мир кӑсупсыя я̆ӊхсум па шуши мир няврємӑт пиӆа еша путӑртсум. Ин ӆӯӊтаты, муй оӆӑӊӑн ӆыв путӑртсӑт:

– Ма нємєм **Алевтина Гришкина**, ма Касум кәрт эвӑӆт. 2012-мит оӆ вӯш эвӑӆт Увӑс мир кӑсупсэтн кӑсты вәнӆтӑӆ хӑнты мир вәтаӊ кӑсты хә Александр Павлович Тасьманов. Щи пура вӯш эвӑӆт Нижневартовск, Урай, Сәрханӆ вошӑта кӑсты я̆ӊхсум, хәхӑӆты вєрн нух питыйӆсум. Ӆаюм ёвӑӆты ӆавӑртшӑк. Ин Ёмвош технолого-педагогической колледжӑн хӑтӆ мӑр ай няврємӑт тӑйты вера вәнӆтыйӆӆум. Ёмвошн Теннисной корт хуща кӑсты я̆ӊхӆум. Еӆӆы нумӑс тӑйӆум физкультура урок тәты нєӊа йиты. Вантэ, ма кӑсты, ӑращты йиты вєр мосман тӑйӆєм.

– Ма нємєм **Александра Сенгепова**, ма 2015-мит оӆ вӯш эвӑӆт кӑсты вєра вәнӆтыйӆӆум, ма вәнӆтӑты хәём Александр Павлович Тасьманов. Мєт сыры па әхӑӆ шәпи навӑртты вєр мосман тӑйсум. Ин ӆаюм тәса ёвӑӆӆум. Тӑта шєӊк ӑрӑӊ эветпухӑт кӯтн еша ӆавӑртшӑк кӑсты. Тӑмхӑтӆ камн вотӑӊ, щирн еша юврая ӆаюм ёвӑӆӆум.

– Ма нємєм **Юрий Казамкин**, ма Варьёган кәрт эвӑӆт. Увӑс мир кӑсты вєра Александр Юрьевич Фильченко мӯӊєв вәнӆтӑӆ. Ма 500-600 әхӑӆ шәпи навӑрӆум. Россия мӯвтєӆ Увӑс мир кӑсупсэӊӑна я̆ӊхсум, щитӊӑн Ямал мӯв Ноябрьск вошн па Нижневартовск вошн вәсӊӑн. Щи тумпи шєӊк пӑста хәхӑӆӆум, ӆапӑт минута мӑр кӑт километра хәхӑӆты вєритӆум.

Тӑм Увӑс мир кӑсупсы мӑнєма вєра мәстӑс, вантэ, кӑсты ӆәхӑсӆам пиӆа вәйтантыйӆсум.

Ӑшкола юпийн нумӑс тӑйӆум еӆӆы Нижневартовской государственной университетн физкультура урок тәты хәя вәнӆтыйӆты.

– Ма нємєм **Атэй Лялькин**, щимӑщ нєм мӑнєма Юрий Кылевич Вәлла аӊщащєм мӑс. Ма Варьёган кәртӑн вәӆӆум па ӑшколайн вәнӆтыйӆӆум. Нәмӆєм, кӑсты вєр оӆӑӊӑн уша вєрсум па имухты щив мӑнсум, хӑншаньщсум па я̆ӊхты питсум. Мӯӊєв Александр Юрьевич Фильченко Увӑс мир кӑсты вєрӑта вәнӆтӑӆ. Ма ванкӯтӆы щимӑщ кӑсупсэта я̆ӊхӆум, тәп хуӆна нух ӑн питсум. Ма 200-кєм әхӑӆ шәпи навӑрӆум, щи кӑсты вєр сӑмӑӊа тӑйӆєм. Щи тумпи вӯт кәртємн соткєм вӯӆы тӑйӆӯв, щирн тыньщаӊ ёвӑӆты ищи хошӆум. Ма аӊщащєм иты вӯӆы давӑӆты хәя йиты ӆӑӊхаӆум.

– Ма – **Максим Никитин**, Саранпауль кәрт эвӑӆт. 2013-мит оӆ вӯш эвӑӆт Увӑс мир кӑсты вєрӑта Андрей Дорофеевич Филиппов вәнӆтӑӆ. Нижневартовск воша кӑсупсыя я̆ӊхмємн ма нух питыйӆсум. Тӑм кӑсупсыйн ма па няврємӑт эвӑӆт мєт пӑста хәхӑӆӆум. Вәӆупсємн ӑшкола юпийн кашӑӊ хӑтӆ кӑсӆум, хәхӑӆӆум. Нумӑс тӑйӆум еӆӆы няврємӑт кӑсты вєрӑта вәнӆтӑты.

А. Лялькин тыньщаӊ ёвӑӆӑӆ

Людмила ГУРЬЕВА

Тӑм йисн рутӑт-сырӑт кӑншты питсайт. Катра, вантэ, йи рут ёх йи куртӑн вусӑт. Эвет туп икия мӑнтэԓ юпийн па курта мӑнсӑт. Рут ԓэрԓаԓ ӑн вуштӑсԓаԓ, нӧмсӑн тӑйсӑԓаԓ. Рут ёх кӳтэԓн пӧтӑртэԓн хӧятэԓ нэм ӑнт ястӑсэԓ, иса рут щира кӳтэԓн нюхомсӑт. Тухӑԓ хӧят нэмԓ ӑн па вуйтса, нэмӑԓн ӑн па ястӑса.

Катра Тэк куртэвн оԓӑӈӑн Неттин ёх вуԓты питсӑт. Хӳв пӧрайн емӑӈ йиӈкӑн ԓыв тыв тувӧмӑт. Әхӑтшик Кунавӑт эԓты ими хуԓӧм похӑԓ пиԓа тыв касԓӑс. Тӑта ԓыв «Новьюхоп» опращ нэмн мӑсайт. Ин щи 3 пӧх эԓты Новьюхоп рутӑт мӑнсӑт. Миляхоп ёх – щит ищи юхӑт ёхтӧм ёх. Пасыр опращ нэмӑӈ ёх мӳӈ куртэва колхосӑт верӧм пӧрайн питсӑт.

Ӑшколайн н准врэмӑт рут ԓэрӑт верты вунԓтӑԓайт. Щӑта конференцияйт пӧрайн ёх ещаԓт няврэмӑт ԓыв рутԓаԓ, рут ԓэрԓаԓ оԓӑӈӑн пӧтӑртԓӑт. Сӳмӑтвош кӑсӧпсая щи верԓаԓ оԓӑӈӑн пӧтӑртты няврэмӑт па тутьԓиԓайт. Кӑсӧпсаита рут лэрӑт верум нэпекԓаԓ еԓԓы па вошита китыԓыԓԓаԓ. Оԓӑӈмет тӑхия питӧм няврэмиет ӑма, тӳӈа верӧм нэпекԓаԓ вӳраӈӑн ищи мощӑтыяԓԓӑт. Елена Леонтьевна Новьюхова па Олеся Вячеславовна Хандыбина няврэмат пиԓа вӑнкӳтԓы кӑсӧпсайн нӧх питыԓыԓӈӑн. Ӑм щи, рут верӑт нӧх кӑншԓайт. Мӑтты няврэм, мосӑӈ, тӑԓԓаԓ вуна ювӧм хӧятӑт эԓты тухӑԓ вер ԓэромтӑԓӑт. Вантэ, вун ёхԓӑв

Новьюховыт рут элты вулты ёх. Тэк курт.

Вощрэӈ ов курт Новьюховыт рут ёх

Рут ԓэрӑт вуйтты мосԓ

ипӳша хун вуԓԓӑт. Ин ки ай ёх тухӑԓ вер ӑн ԓэромтӑԓԓаԓ, мосӑӈ, щи йис верӑт, йис пӧтрӑт ипӳша щи вуштӑԓайт. Мӳӈ, муй ԓампа, вун ёхԓӑв муӈ ӧнтасэвн вуԓмеԓ пӧрайн, нумӑссӳв: «Йис пӧтрӑт, йис верӑт оԓӑӈӑн муй хуԓӑнтты. Мӳӈ ин па щирн вуԓԓӳв, рӳщ щирн вуԓԓӳв». Юхӑтшик па нумӑссӳв: «Вун ёхԓӑв муӈ ӧнтасэвн вуԓԓӑт, мӧԓты вер мосмӑтԓ ки, юхӑтшик иньщӑсԓӳв». Ин па ԓыв ӑнтумӑт, йис пӧтӑрԓаԓ, катра верԓаԓ пӑнтӑн тусԓаԓ. Мӳӈ кӳш тухԓ пӧрайн мӧԓты иньщӑстыԓэрамтты вутщӑԓӳв, туп щирев ӑнтум щи верев вертыя.

Пӑрӧм сӳсн Наталья Евгеньевна Краснопеева мӳӈ куртэва ёхтыԓӑс. Ԓув Новьюхоп рутӑт ԓэр оԓӑӈӑн тӑта ванԓтӧпса верыԓӑс. Щит ԓӳв вун рупата щи вермаԓ: кашиӈ хӑннэху тӳӈа, ԓӳв тӑхеԓа хӑншты мосӑс. Щи рут ԓэр интернат хот питӑрн ԓэщӑтман вуԓ. Няврэмӑт, щи нэпек ещаԓт вантман, мӧхты шияԓӑԓԓаԓ ԓыв рутԓаԓ, шияԓӑԓԓаԓ, мӑта ёх, мӑта няврэм ԓӳвеԓ мет ван рут, мӑта ёх (хунты рута ӑн ԓуӈтӧм хӧят), рута вуԓтӑԓ. Щит ӑм щи. Хун нэпека щимӑщ верӑт питԓӑт ки, мосӑӈ, хунты сэма питты ёх щи нэпекӑт хӳват рут кӑншты питԓӑт. Ин ма хӑншӧм стихотворение Новьюхоп рут оԓӑӈӑн.

Новьюхоп опращ нэм

Новьюхоп опращ нэм оԓӑӈӑн
Мӳӈ кӳтэвн пӧтӑртыйԓԓӳв,
Еша ӑха нӧмӑсыйԓԓӳв:
«Новьюхоп опращ нэмев –
Муйсӑр ясӑӈ эԓты тыйс?»
– Мосӑӈ, вун опращев вус
Нӧви эԓпи, нӧви веншпи,
Упӑтԓаԓ, аԓпа, ищи нӧвет.
Па щирн-ки нумӑԓмӑԓа:
– Хӳв пӧрайн опращ ёхԓӑв
Сыстама-нӧвия хотэԓ тӑйсэԓ.
Нӧмсӑӈ ёх ԓыв, аԓпа, вусӑт.
Нӧви (сыстам) нӧмӑс тӑйсӑт.
Нӧви (яԓӧп) юх хоп версӑт.
Щӑԓта, аԓпа, мосԓ вантты,
Мӳӈ щиревн, тӑмӑщ ясӑӈ:
– Опращ нэмев, мосӑӈ, тыйс.
«Нӧви юх» – щит «Сӳмӑт юх» эвӑԓт.
Метшик опращ нэмева рӑхԓ,
Мӳӈ нӧмсэвӑн тӑмӑщ ясӑӈ:
– Ӧхӑԓ вотӧм пирӑщ ики
Вун опращев хунты вус.
Упӑтԓаԓ нӧвет-шовӑр сӧх хӧрпет,
Аԓпа, вусӑт щи пӧрайн.
Ԓӳв эԓтэԓа еԓԓы мӑнӑс
Ин мӳӈ тӑйты опращ нэмев.
Новиюхоп ӑм мӳӈ нэмев.
Кӳш муй ясӑӈ эԓты ӑт тыйс
Новиюхоп йис мӳӈ нэмев,
Ат вуԓ, умӑщ ясӈӧп нэмев.
Йи вер ӑма нын вуйтаты:
– Хӳв пӧрайн вун опращев
Йи ху вус.
Щирн хӧԓыева вуԓԓӳв
Новьюхопӑт рута-сыра.
Опрӑщев мӳӈева хӑём нэм
Аԓ туп ԓӳвеԓ еԓумтӑты,
Ӑм вер иса нын вераты!
Новиюхоп хӑнты мирев,
Мӳвев хӳват шушиԓаты.

Зоя НОВЬЮХОВА

«Ёмвош ёх» – ариты-якты тăхи

Ас потты тылăщ олңитумн народной творчества хотн «Ёмвош ёх» ариты-якты тăхи хуятăт оса мир етнхота ăкăтсăт. Тәнял, ай тăхет потты тылăщн, хăнты имет ариты-якты тăхи лэщăтты нумăс вєрсăт, хута катра па тăм йис хăнты арăт ариты па якăт якты питлăт. Мєт олăң пўш лыв «Югра лылңуптăты» оса тăхийн арисăт. Щăлта айлтыева-айлтыева арсыр етнхотăтн, вәйтантупсэтн па вән ёмăңхăтлăтн ариты питсăт.

«Ёмвош ёх» нєңăт арилăт

Тăм етнхотн вўща ясăң лывела народной творчества хот кәща нє **Елена Исламуратова** лупăс:

– *Тăмхăтл, хән тыв йисум, нын вєрум ванлтупсы шивалăсум. Щăта хăншман вәл «Ям хурас тәты хуятăт». Нын олңенăн па щирн лупты ăн рăхл. Нын тәп и ола йисты, па и ол мăр щи арат ям вєр лэщăтсăты. Хурамăң арлăн мира ванлтуман 20-кєм вәйтантупсыйн вәсты. Щит пăта вән пәмащипа ясăң лупты лăңхалум.*

«Ёмвош ёх» ариты-якты тăхийн нивл вәнлат па айлат нє вәл. Кәща нєңел – **Фаина Иштимирова (Костина).** Лўв Ёмвош округ культура вулаң нєм тăйл. Фаина Павловна Ваньщавăт кәртăн Сўмăтвош (ин Нуви сăңхум) районăн сєма питăс па єнмăс. Айтєлн якты-ариты вєра хăрщи вәс. Ăшкола юпийн Пулңавăт воша культура училищая вәнлтыйлты мăнăс. Щит етшуптумал юпийн юхлы кєрлăс. Еша Ваньщавăт кәртăн рәпитăс. Щăлта хотăң ёхлал Полнавăт кәрта вәлты касăлсăт па лўв щив рәпитты мăнăс. Щăта мулты арат ол вәс. Щи юпийн Нўм касумн па Нуви сăңхум вошн рәпитăс. Фаина Павловна Нуви сăңхум вошн «Увăс хурамăт» якты тăхи лэщăтăс.

Людмила Зубакина (Гришкина) – Тўкъякăң ими. Лўв хотэлн мєт вән няврєма па ипўша ăңкелаащела нётман вәс. Людмила Каллистратовна рәт ясңăл, йис вєрăт яма вәл, тәса ёнтăсты хошл. Ёмвошн сыр-сыр ёмăңхăтлăтн шивалăлы, хулта вохлы, иса щив мăнл, мулты мосты вєрн нётумл. Тăм ариты-якты тăхия мєт сыры лўв юхтăс.

Ираида Аксёнова Сўмăтвош районăн Ханкокуртăн сєма питăс. Ин там кәрт вәлум тăхи Советской района питăс, «Малая Сосьва» мўв-авăт лавăлты тăхийн. Хән Ираида Васильевна хәт тăла йис, лыв хотăң ёхлал пила Полнавăт кәрта касăлсăт, лўв щăта єнмăс. Щатьщащел Григорий Прокопьевич Смолин нарăсъюхăн юнтăс, хăнты арăт арийс. Щащел Марья Ефимовна ищи арăң нєңа вәс.

Валентина Швецова (Ерныхова) – касум мўв Амня кәрт нє. Ăшкола юпийн нўм мўва вәнлтыйлты па вәлты яңхăс. Тәп сăмăлн рәт мўвла талсы, юхлы щи кєрлăс. Ар ол Нуви сăңхум вошн вәс, ин эвилал хущи Ёмвоша вәлты юхтăс. Па имухты «Ёмвош ёх» тăхийн ариты питăс. Валентина Елисеевна хăнты арăт па моньщăт хăншăл па арийл. Лўв арсыр ёмăңхăтлăтн вәлляс па ар ишăк нєпек ёша холумтăс.

Мария Эккерт (Молданова) – Ваньщавăт нє. Лўв айтэлн ăңкилы-ащилы хăщăс. Яйлал пила шәкащты нyврємăт тăйты хотн єнумсăт, рәт ясңăл юрємăслэ. Тәп сăмăлн щив щи таллы, лўв саттэла, вән имет пєлы вантман ёнтăсты вәнлтылăс. Сăк эвăлт сыр-сыр пурмăсăт кăрăтл, хурамăң сєвум вейт тыйл па па арсыр әмăщ вєрăт уша павăтсăлэ.

Раиса Головина (Нёмысова) Полнавăт кәртăн сєма питăс. Ăңкел-ащел пила плашкоутн яңхман айлтыева арийс. Ая вәс, хән ăңкел-ащел вәтшăслэ. Ин па «Ёмвош ёх» тăхия вән амăтн яңхăл, тăта рәт ясңăлн арийл па путăртăл.

Ф.П. Иштимирова Е.Е. Исламуратова пила

Н. Вах вєрум хурңăн

Людмила Гурьева (Шульгина) хәнты тыв Ямал мўв эвăлт вәнлтыйлты юхтăс па тăта вәлты хăщăс. Лўв «Хăнты ясăң» нєпекн ар ол рәпитл. Людмила ям тур сый тăйл. Лўв лупăс, хуты хотăң ёхлал яма ариты хошсăт.

Анна Зверева (Гришкина) айлат нє вух лўңăтты нєңа вәл. Тәп лўв вәлтал хўват хăнты арăт ариты па хурамăң якăт якты лăңхас. Анна хăнты сух ăн тăйс па сора ёрнас, ниры ёнтăс, хăншăң сєвум вей, пос тыйс, ләлн етнхотăтн лўв юкан хăнты пурмăсăтн вәлты.

Тăм хăнты имиет тәп и ол ияха катлăсман вәллăт. Лыв вән па мосты вєр вєрлăт, хăнты арăт мира ванлтăлăт. Еллы лыв якăт па вәнлтăлăт па якты питлăт. Ин айкємн щит вєрты питсăт, тăм етнхотн олăң якел ванлтăсăт.

Надежда ВАХ

Югра – хурамӑӈ, тащӑӈ мўвев. Йистєԓн тӑта хӑнтэт, вухаԓят па юрнӑт вәԓԓӑт. Округевн 128 муԓтас арсыр мир вәԓ. Кашӑӈ мир культура па йис вәԓупсы оԓӑӈӑн шєӈк әмӑщ уша вєрты. Асугорской мирԓўв кўтн ищиты әмӑщ, нумсӑӈ, йис вєрӑт я̆ма вәты, арӑӈ па якӑӈ, мир пєԓа сӑмӑӈ хуятԓўв вәԓԓӑт.

Айтєԓн путрӑт хӑншты вєр сӑмӑԓн тӑйԓӑԓэ

Н. Мешалкина киникайт кев хурас пўӈӑԓн

Хӑнты нє Н. Мешалкина

Мўӈ ар шуши мирԓўв оԓӑӈӑн хӑншсўв, вән пєԓӑк ёхԓўв оԓӑӈӑн па хӑншты мосԓ. Вантэ, кашӑӈ хӑннєхә хошум сӑмӑн, я̆м нумӑсн па мосты вєрн вәԓ, кўш ԓўв апрӑӈ па путрӑӈ, кўш мӑшья па вєрӑӈ.

Тӑмхӑтԓ ма Гришкинӑт хоттєԓ ёх эвӑԓт вәԓты хӑнты айԓат нє Наталья Мешалкина оԓӑӈӑн айкеԓ тәты ԓӑӈхаԓум.

35 оԓ юхԓы пєԓа Альберт Илларионович па Альбина Андреевна Гришкинӈӑн хоттєԓ ёхн ай пушхие сєма питӑс. Нємн пунсы – Наталья. Ӑшкола вәнты ӑӈкеԓ-ащеԓ пиԓа мєт вән Ас пўӈӑԓн омӑсты Тўкъякӑӈ кәртыенӑн вәс. Ԓапӑт оԓа ювмаԓн эвие Нуви сӑӈхум воша вәнԓтыйԓты тәсы.

Наташа вєра нумсӑӈ няврєма вәс. Айтєԓн ԓўӈӑтты вєр сӑмӑԓн тӑйсӑԓә, юнтутӑт юкана кинишкайт пиԓа я̆ӈхӑс. Кашӑӈ утые оԓӑӈӑн ԓўвеԓа әмӑщ уша вєрты вәс. 11 оԓ ԓуваттыйн хӑнты эвие мєт оԓӑӈ ԓўӈӑтты ар хӑншӑс. Еԓԓы стихԓаԓ, ай путӑрԓаԓ па моньщԓаԓ кўԓ нєпека ӑкӑтты питӑс.

Щи тумпи хурамӑт ёнтӑсты, сӑк кӑрӑтты, тыйты, олюпн хурӑт хӑншты, ариты па якты вєрӑт вәнԓтӑты тӑхета я̆ӈхӑс. О̆ращты вєрӑт: певӑԓты па «аэробика» утӈӑна ищи я̆ма вәнԓӑс.

Ӑшкола юпийн Наталья Тюмень вош государственной университетн «Институт государства и права» тӑхи етшуптӑс.

2008-мит оԓ вўш эвӑԓт хӑнты нєӈие Ёмвошн вәԓты-хоԓты питӑс. Айԓат Мешалкинӑт хоттєԓ ёх хуща кӑт пухиеӈӑн єнумԓӑӈӑн.

Рәпата тумпийн нумсӑӈ нєӈа ёнтӑсты вєр па сӑк эвӑԓт хурамӑт кӑрӑтты әмӑщ. Тәп ԓўӈӑтты па путрӑт хӑншты вєр мєт сӑмӑӈа тӑйԓ. Ай Тўкъякӑӈ кәртӑн єнмум, хурамӑӈ ԓўӈ пурайн вән ёхԓаԓ кўтн вәԓман айтєԓн хӑнты мир йис вєрӑт, путрӑт тәса вәԓ. Щи вєрӑт, нумсӑт ищипа нєпека пунԓ.

«Айтєԓн сєма питум мўвиём-йиӈкиём сӑмӑӈа тӑйԓєм. Кәртӑӈ мир, рәт хотєм, вәнтӑн па хӑрн єнумты юхӑт, нәрщӑт, турнӑт па варсӑт, вәнт па хӑр войт, Асн вәԓты арсыр хўԓ, тәрум па хӑтԓ – щит такԓы хутыса вәԓты. Хӑнты мир йис вєрӑт, путрӑт, вән ёхԓўв партупсэт вєра нумсӑӈӑт. Щи оԓӑӈӑн айтєԓн хәԓӑнтсум, щи оԓӑӈӑн я̆ма вәԓєм, щи оԓӑӈӑн нєпека хӑншԓум», – лупӑԓ хӑнты айԓат нє Наталья Мешалкина.

Я̆м арат пўш Наталья Мешалкина рўщ ясӑӈӑн хӑншум моньщӑт, путрӑт, йис партупсэт, ԓўӈӑтты арӑт, йилуп щирн хӑншум путрӑт пиԓа арсыр литературной кӑсупсэтн нух питыԓӑс.

«5 традиций или жизнь в гармонии с природой» нємпи путӑр округ кӑсупсыйн нух питӑс. «Моньщӑт» нємпи путӑр ищи округ кӑсупсыйн оԓӑӈмит тӑхия павӑтсы. 2015-мит оԓн Национальной литературной премия щирн «Сказка-притча «Ответ ангела» нємуп путӑр пӑта «Писатель года – 2015» нємн мӑсы.

2019-мит оԓн Наталья Мешалкина мєт оԓӑӈ хӑнты ясӑӈӑн ԓўӈӑтты ар хӑншӑс. Мўӈева амтӑӈ, щи луват я̆м хӑннєхә оԓӑӈӑн уша вєрсўв. Кашӑӈ хӑтԓ хән рәт ясӑӈӑн путрӑт хӑншты хуят вәйтԓўв. Наталья Мешалкиная ԓӑӈхаԓўв рәт ясӑӈӑн хӑншты щи мосты вєр ищиты еԓԓы вәԓупсы хўват тәты!

Ин ԓўв хӑншум стихԓаԓ ԓўӈтаты.

Хӑтԓ єтӑс

Хӑннєхә хўԓ
веԓпӑсԓӑты мӑнԓ.
Ма вантԓум.
Ма ариԓум.
Хӑтԓ єтӑс.
Хӑннєхә хўԓ
веԓпӑсԓӑты мӑнԓ.
Ма вантԓум.
Ма вәԓԓум.
Ма ариԓум.

Ԓоньщ питԓ

Етн. Ԓоньщ.
Мин мӑр ёшӑт
катӑԓтумн.
Ма па пиԓ хә вошен
кўрн мӑнԓум.
Нуви тыԓӑщ.
Сайԓы-хәсԓы.
Тӑԓ мухӑԓая.
Ԓоньщ питԓ.
Нуви ԓоньщ.
Ԓўв кєн.
Мин ԓоԓьԓумн.
Мин ԓыпийн сємӑт
вантԓумн.
Ԓоньщ питԓ.
Ԓоньщ мухӑлая.
Сӑма мосты тәп
юхтыйԓԓум…

Ирина САМСОНОВА

Корлики кәртăң хоттєл ёх

Наталья Каткалева

Анатолий Каткалев

Л. Гурьева вēрум хурңăн

Корлики кәрта йăңхмємн ма йăм хоттєл ёх пила вәйтантыйлсум, щит Анатолий Петрович па Наталья Андреевна Каткалевңăн.

Щи кăтңăн Корлики кәртăн сєма питсăңăн. Сыры Анатолий Петрович путăртăс: *«Ащєм – Анатолий Егорович Каткалев – Корлики кәртăң хә, ăңкєм Прасковья Константиновна, эви опращ нємл Хохлянкина, лўв Сосновой Бор кәрт эвăлт вәс. Хотэвн нивл нябрєм єнмăс, ма – хәтмит хуят, 1963-мит олн Корлики кәртăн сєма питсум, тăта єнумсум, ăшколайн вәнлтыйлсум. 15 ола ювмємн хўл велпăслăты питсум, ăшкола юпийн щи рәпата тәлум. Советской лащ пурайн мўң хущева хўл велпăслăты тăхи вәс, мўң планэв тăрматсўв, щирн вән тылăщ вух ёша холумсўв, 300-400 шойт вух арат. Хўл велпăслăты вєр – щєңк лавăрт рәпата. Ма мәшăңа йисум, щирн пенсияйн вәлум. Кәртăң кәщайт нётлăт, «Буран» әхăлн мăсыюв, кăт пўш хотэв нух лэщăтты пăта вухн нётсыюв».*

Корлики кәрт вўшн 60 вєрста эвăлт лўв вўт кәртăл вәл. Сыры имел пила щăта хәлум ол вәсңăн, ин щив хўл па вой велпăслăты йăңхийл. *«Вах юхана Ас эвăлт хўлăт ăн луңлăт, тăта сорт, паннє, мевты, ев па щăпăр хўлăт вәлăт. Товийн васы велум. Кўрăң вой павăтты пăта рăхты нєпек шєңк тынăң, щирн ăн вўлум»,* – путăртăл Анатолий.

1988-мит олн лўв имеңа йис, ияха вет нябрєм єнмăлсăңăн: Прасковья, Николай, Светлана, Гаврил, Дарья. Мєт вән эвел Нижневартовск вошн нєпекăңа йис, ин рәпитл. Икия мăнăс, ищи нябрєм тăйл.

Наталья имел ищи Корлики кәртăн 1967-мит олн сєма питăс. Лўв хăнты Пыгатовăт рәт эвăлт йил. Лыв семьяелн нял нябрєм вәс. *«Ащєм Андрей Романович Пыгатов армия юпийн Ёмвошн вәнлтылăс. Щи юпийн рәт кәртăла кєрлăс, тăта хўл вўты хәя рәпитăс. Щăлта радивайн айкелăт путăртăс. Әхăт Корлики кәртăң кәщая вәс. Ăңкєм Августа Алексеевна Прасина вух лўңăтты па мăты нєңа рәпитăс. Щăлта ăңкєм-ащєм ияха хўл па вой велпăслăты питсăңăн»,* – нәмăлмăс Наталья Андреевна.

Ăшкола етшуптумал юпийн Тәпăл воша мăнăс, щăта рыбопромышленной техникум хуща вәнлтылăс, тәп ăн етшуптăслэ, юхды кєрлăс. Корлики кәртăн нянь вєрты нєңа вәс, щăлта дапкайн рәпитăс, ин ăшкола хот лавăлман вәл.

Каткалевңăн мăнєма Корлики кәрт олăңăн путăртсăңăн: «*Катра пурайн мўң кәртэвн хўл па вой велты (ПОХ), вухсар єнмăлты, воньщумутăт, нохăр сємăт, тулхăт мăты тăхет вәсăт. Хулыева кәртăң ёх рәпитсăт. Перестройка пура вўш эвăлт щи тăхет айлтыева лăп тәхăрты питсыйт, щирн ин итәх кәртăң хуятăт рәпата ăн тăйлăт»*.

Каткалевңăн ясңăт щирн, Борис Хохряков Нижневартовской район кәщая вәлум пурайн Корлики кәртăн йилуп хотăт, йăм ăшăт тывсăт. *«Лўв кашăң пўш йилуп хотăт етшуптăты пурайн вантты юхтылăс. Нәмлєм, кәртэв хўват шәшл, кашăң хуят вєритăс лўв пилэла путăртты, мулты иньщăсты. Ипўш лўв хўл па вой велпăслăты, вўлєң ёх вән мирхота па кăсупсыя округ кәща Александр Филипенко па округ дума депутат Еремей Айпин пила юхтылăс. Щи пурайн лўв ищи кәрт хўват йăңхăс па мўң кәртăң хәевн Алексей Егорович Кунинăн мўң вән хотэва тәтьлясы. Мўң хущева шєңк ищки вәс. Лўв лупăс: «Увăс мўвн щимăщ ищки хот омăсты ăн рăхл!» Еремей Айпин иньщăсăс: «Кимит кәр мосл?» Ма лупсум: «Мосл щи». Лўңăн округ кәща хә Александр Филипенко партупсы щирн иса хотăт лэщăтсыйт, мўң кимит кәрн омăссыюв»*, – нәмăлмăс Наталья Андреевна Каткалева.

Наталья Андреевна тыйты йăма хошл, икела, нябрємлала посăт, лўйң посăт, носкайт тыйл. Щи тумпи хот пўңăлн картәпка па арсыр овощăт, ăня лыптăт єнмăлтăл. Света па Дарья эвеңăл сăк кăрăтман арсыр хурамăң тўрлопсăт вєрлăңăн, щи тумпи ванкўтлы хăнты ясăңăн кăсупсэтн кăслăңăн, Наталья Андреевна иса пурайн эвеңăла нётл. И лўңăн Светлана ăшкола рўтьщăты хăрн рәпитăс.

Щимăщ йăм семья Корлики кәртăн вәл. Округ сєма питум хăтл пăта Каткалев хоттєл ёха йăм вўща ясăң китлўв. Нын хотэнăн иса йăма ат питл, нябрємлалн йăм вєрладн ат амăт ат тәлăт, тăлаң ёш, тăлаң кўр!

Людмила ГУРЬЕВА

«Мой вєр» ԓэщăтсăт

Кашăӈ мир хущи мєт вуԓаӈ вєр, щит айԓат ёх тўӈщирăӈа нух єнмăԓты, ԓәԓн ям хăннєхуятăта ат йисăт. Щит пăта арсыр щирăт вәԓԓăт: муй щирн рăхԓ оса тăхетн па юԓн вәԓты, мăта әмăщ вєрăт ԓэщăтты хошԓăт па па утăт. Йис вєрăт па шуши мир культура хўват ищи пушхăт тәса єнмăԓты рăхԓ.

Няврєм сєма питты вўш эвăԓт тумтăка, мосты щирн єнмăԓты мосԓ. Хөн ԓўв кăт тыԓăщ ԓувата йиԓ, мухăԓая вантыйԓты пиньщăԓ, хуят шиваԓăтаԓн вєншăԓ нях-муԓăӈа ювăнтăԓ. Щи вўш эвăԓт «няврєм – вән хуят» нюр ийха катԓăсман вәԓԓăӈăн. Щит пушăх пăта мєт мосты щира вәԓ. Хăнтэт няврємԓаԓ ищи ям, тәс вєрăта вәнԓтуман єнмăԓԓăԓаԓ.

И хăтԓăӈ сўс хăтăԓн Олег па Карина Кришталь хоттєԓ ёх хуща пухие сєма питăс. Ин ԓўв хәԓум тыԓăща йис. Хăнты щирн «мой» вєр ԓэщăтты пура щи юхтăс. Тăмăщ «мой» вєр пушхăт пăта вуԓаӈ вєра тăйԓы. Няврємăт айкємн вәнԓԓăт вәнԓата ювум хуятԓаԓ пєԓы сăмăӈа вәԓты.

Аԓăӈ саты «мой» тәты хуятăт мень нє хота мăнты ăктăщсăт. Ăӈкеԓ сўмăт юх шәпа йирум ухшам ёшн тăйԓ. «Вєӈ хә» ащеԓн ёшн тәԓы. Вана юхăтсăт па нёхумман: «Тăта «мень нєӈев» вәԓ?», юхи щи ԓуӈсăт. «Мень нє» амтăӈа ещаԓт єтăс: «Тăта, тăта, нăӈен ԓавăԓԓєм». Валерий Александрович Антонина Константиновна иикеԓ «вєӈ хәйн» мойԓум ухшам имеԓ уха пунсăԓэ па ям, хошум ясӈăт путăртăс.

«Вєӈ хә» ащеԓн «мень нє» ёша мăсы. Антонина Константиновна няврєм ёша вўсԓэ па ёмăӈ арн арисăԓэ. Рәт ёхԓаԓ хиԓэԓ пăта арию мєт ям ар хәԓăнтсăт. Щăԓта хуԓыева шай яньщты омăссăт. Щиты щи «мой» вєр сухнăс.

Хăнты мир писатель хә Еремей Айпин хăншум путăр нумăса юхтăс: *«Рәт мўвн вәԓты па йис вєрăт вәты хăннєхә така йиԓ. Щимăщ хăннєхә пиԓа нємăԓт вевтам вєр ăн тывԓ».*

Светлана ПРАСИНА
Хăнты ясăӈ касум путрупсыя тулмащтăс
Надежда ВАХ

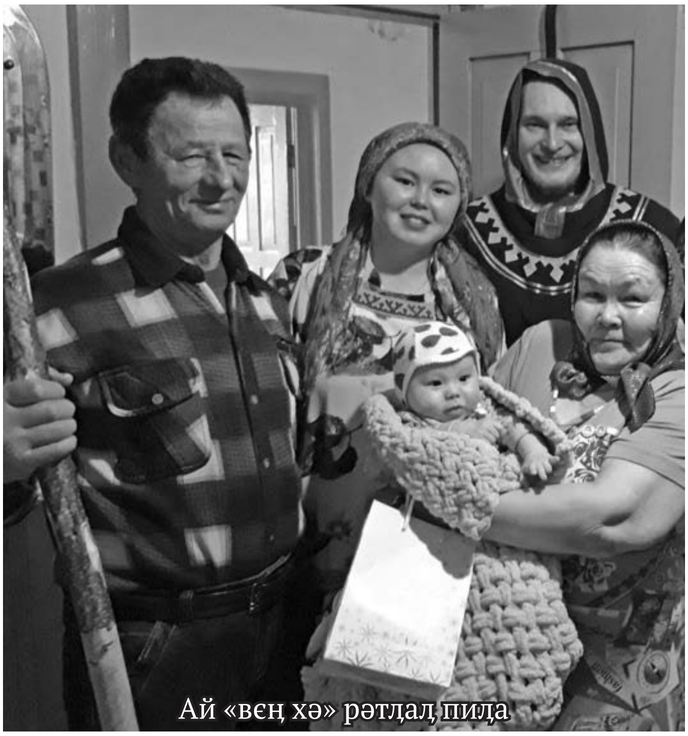

Ай «вєӈ хә» рәтԓаԓ пиԓа

Илновты сәхы вәллөх

(тăм путăр вах ёх хăнтэт путрупсыйн хăншсы)

Қәнтәх ях илновтох йорнам ньӛӈиқыилал энӛмтӛтӓ онләт. Ӧкӧм ньӈиқыи ҷӧкин семя питвӛԓ ӛӈкил отқӛлнӛ қәнамах энӛмтӛли. Кӓ иконтәрәв ньӈиқыи ӛӈкилотқәл кӓстӓлнӛ лысәхвәл, линт ләрхәлтәвәл. Йәӈқатә отәллә кӓтӛлтӛ онлахән. Ти лӓннӛ масвәл мәҷ ньӈиқыи вӓӈсивнӛ вәлта.

Ӛймӛтӓ сӱӈәӈ паттӧйли қотәл ӓйӛмкитӛм яққәннә Олег пӓни Карина Криштальхәннә йимӛӈ қотәл вәлхас. Линнӛ ӓйвӓрики иконтәрнә пәхали семӓ питкӓл. Ит лӧхӓ қоләм иконтәр. Қәнтәх яхнә ти лӓннӛ ньӛӈиқыит ӛԓԓӛ яха ӓрӛхтӛли, майпары вервӛлт. Тиминт верь ӛйсӛх ях пилтӛхлилтӓ ньӛӈиқыит онәлтәвәл.

Ӓлӛӈ ӛсӓ – йӛхсӓ илӛн нюла төлөхмын том қатпа мӛнсӛт. Пәхали ӛӈкил сӧхмӛтли сөхюх китлӓхӛн сумынтәх төх менӛтӛнӓ йӧрхӛн. Пәхали лӧхтил ос ӛпылнә ӓлӛммин тулы. «Тим тәхынӛ ӓйӛмкитӛм тӓрӛм ниӈӓли вәлвәл» – тиминт кӧлнӓ ях қатайеқ ләӈасәт. «Тәт, тәт мӓ вәлләм, нӧӈӛ лӓхӛллӛм» – тиминт кӧлнӓ иминӛ ях йеқ вахсәллә. Ях тех мӛмӛ сумынтәх икинӛ имил оха пәнсы. Ти сәхыт икинӛ имил пәхалия ӓрӛхтӛси. Иминӛ пәхали кӧтӓ вӛмин ӧхмилси пӓни лӧхӓ ԓысмарӛӈқа лулпәныс. Пырнә ях ӛйқа ҷӓйӛӈк литӛ ымәлсәт.

Еремей Айпин нипикӛԓнӛ қәӈҷихал: *«Қәнамах йорнам мӛхӛԓнӛ вәлтә қәсы, мӛхӛԓнӛ серӓккӛ алвәл».*

Светлана ПРАСИНА

Округев ишикты ар

Кашӑӈ хӑннэху вулты мувԓ мосман тӑйԓӑԓԓэ. Мўӈева ищиты энмŏм, вуԓŏм, рупитŏм мўвиев шеӈк мосԓ. Ин ма тӑта рўщ ясӑӈ эԓты хӑнты ясӑӈа толмащтŏм арэм хӑншԓум. Тӑм ар рўщ ясӑӈӑн «Гимн Югры» (хӑншӑс А. Радченко), хӑнты ясӑӈӑн «Округев ишикты ар» нэм тӑйԓ.

Округев ишикты ар
Округев пирӑщ похатур,
Ԓыԓӑӈа иԓта нŏх павтӑс.
Урал па Сибирь –
Ԓын шэӈк нётԓӑӈӑн вуԓты
Россияя тащӑӈа па ŏяӈа.

Югра – ар хураспи ю̆х,
Арсыр верӑт верԓӑԓўв,
Еԓԓы хӑрщия шушԓ.
Тӑта вуԓты миревн мўвев
нŏх щи аԓŏмԓа.
Ӑм верԓаԓ ԓыв ю̆пеԓн хӑщԓӑт.

Мўвев тӑйԓ арсыр тащ.
Турŏм ащийн миюм ԓўв,
Тӑта, аԓмунтыки, тухԓӑӈ
энумԓаюв,
Маркӑӈа, аԓпа, мўӈ йиԓўв.

Югра – ар хураспи ю̆х,
Арсыр верӑт верԓӑԓўв,
Еԓԓы хӑрщия шушԓ.
Тӑта вуԓты миревн мўвев
нŏх щи аԓŏмԓа.
Ӑм верԓаԓ ԓыв ю̆пеԓн хӑщԓӑт.

Югра – щит мўӈ мосты хотэв,
Хӑннэху тӑта мосман тӑйԓа,
Мўӈ, вераты кемевн,
нӑӈен нётты питԓўв
Еԓԓы энŏмты, нŏх павтӑсты.

Югра – ар хураспи ю̆х,
Арсыр верӑт верԓӑԓўв,
Еԓԓы хӑрщия шушԓ.
Тӑта вуԓты миревн мўвев
нŏх щи аԓŏмԓа.
Ӑм верԓаԓ ԓыв ю̆пеԓн хӑщԓӑт.

Тӑта вуԓты миревн мўвев
нŏх щи аԓŏмԓа,
Ӑм верԓаԓ ԓыв ю̆пеԓн хӑщԓӑт.

Тӑм ар хӑнты ясӑӈа толмащтӑс Зоя НОВЬЮХОВА

Т. Молданов миюм хур

Хӑнты мирєма

Вўща вәԓаты, ешӑк хӑнты мирєм! Вантэ, хўв йистєԓн хӑнты мирев арӑӈ, моньщӑӈ. Кашӑӈ хӑннєхә ая вәԓтӑԓ вўш эвӑԓт ю̆кан ар тӑйԓ. Тӑм пўш ма хӑншум арԓӑм хӑншсум.

Вән калн ар хә ӑӈхум вўԓєӈ ә̆ш
Ар нє наврӑԓтум єӈк ә̆ш
Вән ә̆ш хӑр овиєм
Нӑӈ хуԓта вәшсӑн?
Нӑӈ хуԓта мӑнсӑн?
Ар әхԓӑӈ ә̆ш ӑха питты ә̆ш ов,
Хута нӑӈ?
Вән кал омсыйԓты хӑр
Нәмԓєм, ә̆ш ов хуща
Екәр акєм хәԓум хопты кирум
әхԓаԓн ԓєԓумтӑс,
Ай щащупєм, вєӈум пиԓа воша
наврӑԓԓӑӈӑн
Хўв ԓєпсуп вән вәншет
Аԓпа, ԓыв ин мўӈты ԓавӑԓԓӑт.
Хәԓӑнта, вән ләӈханьщуп
мӑрӑӈ сый ин па сатьԓ.
Тум тўта ай калн Илья яюм
ай пух вўԓєӈ әхӑԓн наврӑԓтӑԓ
Ванта, вән вәншиԓам амӑтсӑт,
Вўԓы хәхӑԓты щимрӑӈ
сый сатьԓ.

***

Ԓўӈ кәрт юхан ма кәртыєм,
вўща вәԓа!
Єнмум хотєм, вўԓыԓам
хәхӑтԓюм пәшас
Ащєм омсум вальщам хӑр
Тӑм тӑта вара шәшты ә̆шев
Кәртые па хотые…
Вошӑӈ ики ащєм ю̆пийн
Нӑӈ, тӑӈха, иса щира пуртӑсыйн?
Ма вантсєм хуты,
Хӑтԓӑӈ хӑтԓ вєртыйн
Молтан икен мӑтта хиԓы
Ԓўӈ кәрт юхан пўӈӑԓн
Әӈхи-юхи вән ратхӑр вўщитԓ,
Әӈхи-юхи вән тўт ӑԓ!

Касум юхан кӑрӑщ кєрӑс,
Хӑр ёхумн ємӑӈ ԓупас
Ма сємєма ин па питԓ
Русєӈ ухшам пунум ими,
Рәхӑӈ кӑти ԓўв карийԓ.

***

Молтан ики ащиєм кирум
Оӈӑтԓаԓ вўтӑӈ вет хоптєм
Овԓы-патԓы вән нә̆румн
Ԓўй ӑн кӑԓты тарум вотасн
Вошӑӈ нє ма наврӑԓԓум,
Молтан нє ма мӑнԓум.
Ар нєӈиєм ӑм кўтн
шӑӈкӑп вєритԓум,
Ар хәйиєм ӑм кўтн йина
пакԓум.

***

Ай нyврємӑта

Акань, акань, акань,
Ӑня акань,
Аӈкаӈкєм ёнтум
Ӑня акань,
Вўщԓум єрнас
Ԓәмтӑс ԓўв.
Ӈә̆рум хурпи
Ӑня акань.

***

Ай воньщпиєм аԓємӑԓєм,
Мәрӑх ӑкӑтты хәхӑԓмӑԓум,
Нямаԓт эвӑԓт ма ӑн пӑԓԓум,
Пєԓӈа эвӑԓт ма хунтаԓум,
Щимӑщ каркам ай эвие.

Ульяна ДАНИЛО

Йис амамăтьщет

«Хăнты ясăң» катра газетайт вантємн ванкўтлы нєпека нух хăншум йис хăнты мир арăт, путрăт, моньщуптэт, амамăтщет шувалыйллум. Щиты «Хăнты ясăң» 30 июнь 2001-мит оḑ 26-мит номерн моньщуптэт хăншман вәсăт.

Тăм моньщуптэт Касум мўвн вәлты Молтан хоттєḑ ёхн сєма питум хә Михаил Молданов 2001-мит оḑн «Хăнты ясăң» газетая китăс. Щитăт лўвела ащеḑ-ăңкеḑ Алексей Михайлович па Евдокия Кузьминична Молдановңăн моньщуптăсңăн.

Моньщуптэт:

1. Карты милуп хә сот хә эсăḑ.
2. Сот хә и ёш.
3. Юх тый кали-вули.
4. Вәнтăн, хәруп сўңăн вўрты ḑаңки доḑь.
5. Юх тый веḑ довăң хә.
6. Йиңк иḑпи сот сєм.
7. Йиңк иḑпи сăмăң калащ.
8. Йиңк иḑпи кумры хот.
9. Юхан хонăңăн оңăт пєлăк хор хәхăḑ.
10. Юхан шәпа лавңи әхăḑ сухие таḑăсḑ.
11. Вәнтап, хәруп сўңан ям лєтутăң сәные омăсḑ.
12. Ухтохи няḑ нюки хот доḑьḑăт.
13. Мăнḑум, мăнḑум – пăнтєм ăн кăḑ.
14. Хот сўңăн дащ доймḑ.
15. Хот даңаḑ пирмăң тăхты.
16. Ляты-пăты ветсот, ляты-пăты хәтсот.
17. Ям дов доḑьты тăхи варăсн ăнт этḑа, турăнăн ăнт этḑа.
18. И пєлăк эвăḑт кăḑ, и пєлăк эвăḑт ăн кăḑ.
19 . Лєпăклэ и әңхăḑ эвăḑт єтдяḑ, и әңхăḑ эвăḑт юхи дуңăḑ.
20. Муй вой мєт пăсты тăм мўв хуща.
21. Муйсăр лєтут тăм мўвн вєра ям.
22. Па мўв эвăḑт юхтум вой ухḑ уш ăнтә, кўрḑ уш ăнтә.
23. Юх тый хўв пос.
24. Сот хә и єсум.
25. Тăḑта китты вәнḑ пулєм тухи ракăнḑ, тулта китты вәнḑ пулєм тыв рăкăнḑ.
26. Юхан хонăңăн питы тўшуп икилэ доḑь.
27. Карты нєңăḑ дявăтḑ, юх нєңăḑ вудытăḑ.
28. Лўңа йиḑ – дәмăтдяḑ, сўса йиḑ – єңхăсыйḑ.
29. Шәтḑум, шәтḑум – кăт хәйңăн ма ещаḑтєма няхḑăңăн.
30. Ма моньщуптєм, полхăр мухăлая кăт икилэ ещаḑт шәтḑăңăн, вәтща юхăттăн артăн ита йиḑңăн.

Интернет эвăḑт хурңăн

Тыḑăщ келщи моньщуптэт

1. И тыḑăщ келщи муй вой?
2. Кăт тыḑăщ келщи муй вой?
3. Хәḑум тыḑăщ келщи муй вой?
4. Няḑ тыḑăщ келщи муй вой?

5. Вет тыḑăщ келщи муй вой?
6. Хәт тыḑăщ келщи муй вой?
7. Ḑапăт тыḑăщ келщи муй вой?
8. Нивḑ тыḑăщ келщи муй вой?
9. Яртъяң тыḑăщ келщи муй вой?

Щи тумпи әмăщ амамăтщет 2010-кєм оḑăтн мўңева пиḑ округ Дор вош район Асов кәрт эвăḑт Елена Алексеевна Шульгина китăс. Тăм амамăтьщет лўв ăңкеḑ Евдокия Степановна Шульгина (Тарасова) эвăḑт хәḑăнтăс па нух хăншăс. Тăм тарум хăнты ими 1915-мит оḑн сєма питăс, 1996-мит оḑн хўв пăнта мăнăс.

Амамăтьщет:

1. Амамăтьщăḑум! Икен, икен домăщийḑ… Йиппи-йиппи – дәп. Юх тыйн омăсḑ.
2. Амамăтьщăḑум! Нир оḑăң кўвăщ, вот вотум нохăр, овăң поḑ хăнщары.
3. Амамăтьщăḑум! Тәрум пух карсдаḑ, молщăң хә якḑ.
4. Амамăтьщăḑум! Юх тый щаḑи-воḑи.
5. Амамăтьщăḑум! Катра нє ёмăḑăḑ, йиḑуп нє ăнт ёмăḑăḑ.
6. Амамăтьщăḑум! Юх тый хўв пос.
7. Амамăтьщăḑум! Юх тый сопек!
8. Амамăтьщăḑум! Дор кўтупн – доньщăң турн.
9. Амамăтьщăḑум! Пан пăḑат хә тәрум ворḑ.
10. Амамăтьщăḑум! Йиңк сот сєм.
11. Амăматьщăḑум! Йиңк иḑпи кумры-кумры.
12. Амамăтьщăḑум! Нум мўв эвăḑт тувум ут дыйḑ уш ăнтәм, ухḑ уш ăнтәм.
13. Амамăтьщăḑум! Ас питăр хўват оңăт пєлăк хор навăрḑ.

Тăм лопăс дәщăтăс Ирина САМСОНОВА

Моньщуптэт:

1. Шай пўт. 2. Ов катăḑты ваңрэп, ов дуңк. 3. Пăщар воньщумут. 4. Тунтэḑ хурум сўмăт. 5. Ḑаңки. 6. Холуп. 7. Паннэ. 8. Пән. 9. Пул пєлăк. 10. Сос. 11. Тыхăḑ. 12. Вўды єсум. 13.Хопăң хә. 14. Щит товийн хот сўң эвăḑт йиңк посыйḑ. 15. Хәсăт. 16. Вўды кўрпат лятыйл доньщ әхтыйн. 17. Тўт дєвум лот. 18. Кўшкар. 19. Пулщăң. 20. Нумăс. 21. Йиңк. 22. Васы карăң пушăх. 23. Нохăр юх, нохăр. 24. Йиңк. 25. Нєпек, пищма. 26. Вош. 27. Ḑый па кавăртты пўт. 28. Сўмăт. 29. Ики нымаḑңăḑ доньщḑаḑ судылă. 30. Ăнтупкеḑ тайтңăн.

Тыḑăщ келщи моньщуптэт:

1.Сăмєм. 2. Кăт ёшєм, кўрєм. 3. Хәḑум тухḑуп нәḑємн веḑум войём пăрмаḑ ăнтә, вошмаḑ ăнтә. 4. Няḑ ёшєм, кўрєм. 5. Вет хотуп кәртăн и даюма, и кешия ăнт ёрумḑум. 6. Хәт кўруп охḑэмн найң мўв кєрăтḑум, вортăң мўв кєрăтḑум. 7. Ḑапăт тыḑщуп тăḑ вєртыйн, ḑапăт тыḑщуп лўң вєртыйн дупасăң хә дупасḑ тєканḑ, хотăң хә хотăḑ тєканḑ. 8. Нивăḑ тыḑщуп тăḑ вєртыйн дупасăң хә дупăсḑ хуḑаḑ, хотăң хә хотăḑ хуḑаḑ. 9. Яртъяң тыḑщуп тăḑ ăнт вєрăнтăс. Йивḑап, асḑап ут.

Амамăтьщет:

1. Ḑаңки. 2. Савнє. 3. Вот. 4. Даюм. 5. Юх аңкăḑ. 6. Нохăр. 7. Анши. 8. Сос. 9. Сєсы пукда. 10. Холуп. 11. Пән. 12. Пушăх. 13. Поḑ пєлăк.

Сўмăтвошн ăңки ёмăңхăтԓ постăсы

«Ма мўвєм» тăхи нєңңăн яксăңăн

Л.В. Кашлатова

В. Узель вєрум хурăт

Россия мўвевн Ас потты тыԓăщ етшăтыйн ăңки хăтԓ постăԓы. Щи ёмăңхăтԓ 1998-мит оԓн тывăс, вантэ, ăңки – щит вəԓупсэвн мєт вуԓаң хăннєхə. Щит вєрԓы, ԓəԓн нєңăт ăма ԓавăԓты, ԓыв пиԓăԓа ăма путăртты, па хоттєԓ ёхаԓн ԓыв вуԓаңа ат тăйԓыйт.

Сўмăтвошн шуши мир культура хота Ас потты тыԓăщ 23-митн щи ёмăңхăтԓ постăты щира ăңкет, пирăщ нєңăт па няврємăт юхтыйԓсăт. Нєңăт тăта хăнты па вухаль мир ԓəмăтсуха ԓəмăтԓюман вəсăт, кўтэԓн рəт ясăңăн путăртсăт.

Шуши мир культура хотн рəпитты нє **Калерия Акрамовна Супрун** мирхотн лупăс:

– Ăңки – щи ясăң хăннєхə путăртты оԓңиттаԓн мєт оԓăңăн лупԓ. Ăңки хăтԓ – щит ёмăң хăтԓ. Шуши мирăт кўтн ăңки йис пура вўш эвăԓт сăмăңа тăйԓы па вуԓаңа вəԓ. Тăмхăтԓ тăта арсыр нəптуп ăңкет ăктăщийԓсăт, ԓыв тəса ёнтăсԓăт, тыйԓăт, сăк кăрăтԓăт, арсыр мосты вєрăтн мўңева нётԓăт. Интăм ԓывеԓа ар ăм ясăң лупты вутщийԓԓўв.

Щăԓта мойң ёха **Зоя Захаровна Сидорова** оԓăңăн кина ванԓтăсы. Тăм нє Сўмăтвошн «Мєт апрăң аңкаңки муй щащи» кăсупсыйн па нєңăт кўтн кăсăс. Тăм хăтԓăн ԓўв мойң ёх пăта хăнты арăт арийс.

Мирхотн арсыра вєрум намтăт ванԓтăсыйт, щит Сўмăтвошн вəԓты нєңăт ёнтсăт. Щи ванԓтупсы Сўмăтвошн Асугорской институтн рəпитты хăнты нє **Любовь Васильевна Кашлатова** пўншăс. Лўв путăртăс щи намтăт оԓăңăн, хутыса ԓыв ёнтсыйт, муйсăр па муй пăта щăта хурасăт вєрăнтсыйт.

Щăԓта «Ма мўвєм» тăхи нєңăт мойң хуятăт пăта нє як яксăт. Нєңăт кўтэԓн путăртсăт, ёмăңхăтԓ пиԓа ăм ясңăт лупсăт. Щи юпийн иса хуятăт шай яньщсăт, кашăң нє пăнăн арсыр єпԓăң ԓєтут тəс – ай нянят, хўԓăң нянь, воньщумутăң нянь па па ԓєтут. Тыв юхтум няврємăт ăңкета, аңкаңкета па щащета хурăт мойԓăсăт, хута ԓыв ăңкиԓаԓ вєншԓаԓ хăншсăт.

Мирхота ăктăщум ёх

Ма щирємн, щимăщ вəйтантупсэт вуԓаңа тăйты мосԓ, щи унтасн ăңкет-ащет пушхиетн сăмăңа тăйԓыйт, ԓыв кўтэԓн ԓəхсăңа, ăма вəԓԓăт.

Валентина УЗЕЛЬ
Хăнты ясăңа тулмащтăс
Надежда РАГИМОВА

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№23 (3539), 05.12.2019
Соучредители
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Редакция
Врио директора – **Кондина Г.Р.**
Телефон (3467) 33-22-72
Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02
Ответственный секретарь – **Рагимова Н.В.**
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:
628011, г.Ханты-Мансийск, ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52
E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте **www.khanty-yasang.ru**
Отпечатано:
ООО «Новости Югры-Производство» г. Сургут, ул.Маяковского, 14.

Индексы **04393, 54393**
Тираж **2166** экз.
Заказ **5105**
Цена свободная
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО.
Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00796 от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.